

HARTO HAKOVIRTA

KEESING'S JA YYA-SOPIMUS: VIITTAUS LÄHDEKRITIIKIN MERKITYKSEEN KANSAINVÄLISEN POLITIIKAN TUTKIMUKSESSA

Mikäli kansainvälisen politiikan teoriaa halutaan rakentaa mahdollisimman objektiivisten tosiasioiden eikä ajallisten ja subjektiivisten tulkintojen varaan, tämän tieteenalan — jossa historiallisten lähteiden merkitys aina on ollut ja ilmeisesti tulee olemaankin keskeinen — metodiikassa on erityistä huomiota kiinnitettävä lähdekritiikkiin. Kriittisyys ei ehkä tässä mielessä niinkään perustu tietoon, vaan tiettyyn perusasenteeseen, jota vain tietoinen jatkuva vahvistaminen voi estää veltostumasta.

Kukaan kansainvälisen politiikan tutkija ei varmaan oikopäätä haluaisi myöntää metodiikkansa puutteita sikäli kuin ne liittyvät riittämättömään lähdekritiikkiin. Koska kuitenkin varmasti tälläkin hetkellä tehdään tutkimustyötä, jossa historiallisten tapahtumien tulkiksi hyväksytään jotkin tai mahdollisesti vain jokin kansainvälisen politiikan »faktaindeksi» kuten *Keesing's Contemporary Archives*, *Archiv der Gegenwart*, *Facts on File*, *New York Times Index*, *Kalendarium* tms., joutuu auttamattomasti kysymään: onko tämä empiiristä tutkimusta vai vale-empiriää? Näin siksi, että edellä mainituissa lähteissä ilmeisesti vilisee virheitä. Kuitenkaan niitä ei voi osoittaa virheiksi, koska näiden julkaisujen toimituspolitiikan on käytännön pakostakin noudatettava joitakin valintaperiaatteita, joiden virheellisyys voitaisiin mahdollisissa silmiinkinpistävässä tapauksissa osoittaa vain suhteellisin perustein, jolloin julkaisujen toimituksille jäisi varaa yhtä moiseen suhteelliseen puolustautumiseen.

Yksittäiset virheet ovat suhteellisia ja niitä voidaan suhteellisin termein aina puolustaa. Mutta voiko kansainvälisen politiikan tutkija puolustautua, mikäli hän etsii tutkimusaineistonsa vain näistä julkaisuista vertaamalla niitä keskenään ja pistokokein tarkistamatta niiden luotettavuustasoa?

Kansainvälisen politiikan juoksevia tapahtumia julkaisevaa toimitusta on siis vaikea absoluuttisin perustein syyttää suoranaisista virheistä. Mutta jos tällainen kustantamo tai toimitus julkaisee selektiivisen kokoelman kansainvälisen politiikan voimassa olevista sopimuksista — joiden merkitystä kansainväliselle järjestelmälle ja sen tulkinnalle tuskin tarvitsee tässä erikseen korostaa — ja jos tutkija tällaisesta kokoelmasta löytää omaa tutkimusaluettaan koskevan kohdan, jossa selektiokriteerit eivät näytä olevan luotettavalla pohjalla, herää luottamuskeskriisi käytettävissä oleviin mainitunlaisiin lähteisiin yleensäkin. On huomattava, että tällaista kokoelmaa ja sen toimituskriteereitä voidaan jo kritisoida objektiivisesti eikä puolustautuminen suhteellisin perustein enää onnistu. Jos kansainvälisiä sopimuksia

esitetään lyhennetyissä muodoissa (käytännöllisistä syistä johtuen), tutkijalla olisi oikeus odottaa, että valinta sopimuksen osien välillä tapahtuisi asioiden tärkeysjärjestyksessä, mikä ei ole kovinkaan suuressa määrin tulkinnallinen kysymys. Itse asiassa ainoa hyväksyttävä kriteeri kai olisi: joko ao. sopimusta esitellään niin laajassa mitassa, että sen keskeisimmät kohdat (ottaen huomioon paitsi kansainvälisoikeudellisen, myös kansainvälispoliittisen aspektin), jotka ovat sopimuksen merkityksen oikean ymmärtämisen kannalta välttämättömät, otetaan mukaan tai sitten (ellei tilaa ole riittävästi) vain viittauksin ilmoitetaan, mistä täydellinen sopimusteksti on löydettävissä. Ja mikäli sopimus otetaan mukaan, pitäydytään — mikäli esitystä on rajoitettava — olennaisiin kohtiin, jotka ovat sopimuksen oikean merkityksen ymmärtämisen kannalta välttämättömiä. Sen sijaan ei ole hyväksyttävää, että joitakin epäolennaisia kohtia otetaan mukaan olennaisen kustannuksella, jolloin lukija — varsinkin sellainen, joka ei ole ao. valtion problematiikkaan erityisesti perehtynyt — saa valtion sopimusjärjestelyistä ja siten myös kansainvälispoliittisesta asemasta virheellisen kuvan.

Vuonna 1968 ilmestyneessä Keesing's Publication Ltd:n julkaisussa »Treaties and Alliances of the World: A Survey of International Treaties in Force and Communities of States» sivulla 90 pistää suomalaisen tutkijan silmään, että Yy-sopimuksesta esitetään lyhyen johdannon lisäksi vain ensimmäinen (avunantoa koskeva) ja kuudes (sopimuspuolten suvereenisuudesta ja toistensa sisäisiin asioihin puuttumattomuudesta mainitseva) artikla, muttei lainkaan toista artiklaa, jossa määritellään tarkemmin sopimukseen liittyvät konsultaatiovelvoitteet. Koska toinen artikla on kuudetta lyhyempi ja sitä olennaisempi, ei ole helppo ymmärtää valintaperustetta. Jälleen kerran Suomen asemasta annetaan virheellinen kuva, mikä on sitäkin valitettavampaa, kun Suomen aseman oikea ymmärtäminen varsinkin ulkolaisille lehtimiehille näyttää usein olevan vaikeata. Ilmeisesti juuri toimittajat tutkijoiden ohella ovat toinen tätä julkaisua pääasiassa käyttävä ryhmä. Ja toimittajilla tuskin on aikaa lähdekritiikkiin senkään vertaa kuin tutkijoilla. Kun väärän kuvan antaa julkaisu, jolla on suhteellisen auktoritatiivisen lähteen asema, on pelättävä, että kuvan vääristyminen edelleen kumuloituu. Tässä ei ole varmasti aivan epärelevantti analogia se vanha satu, jossa kerrottiin, kuinka viestille käy matkalla kanalan.

Joku voi pitää saivarteluna sitä, että toisen artiklan mukaan ottamista pidetään niin olennaisena kysymyksenä, koska konsultaatioon on viitattu jo sopimuksen ensimmäisessä artiklassa (»in the cases indicated above, the Soviet Union will render Finland the necessary assistance, in regard to the granting of which the parties will agree between themselves...»). On kuitenkin huomattava, että nykyisin, jolloin minkään valtion turvallisuus-

poliittinen asema ei ole yksiselitteinen, vaan vaatii erillistä analyysia mahdollisen sodan eri muodoissa ja tasoilla, on tärkeätä sopimuksen tulkinnan kannalta tietää täsmällisemmin, missä olosuhteissa konsultaatioihin ryhdytään. On eri asia, ryhdytäänkö neuvottelemaan jo uhan toteamisen jälkeen vai vasta konfliktin puhjettua, varsinkin kun nopeat yllätyshyökkäykset ovat tulleet erääksi todennäköisimmistä konfliktinmuodoista Euroopassa. Ja Yya-sopimuksen konsultaatiomekanismin spesifioi tältä osin vain sen toinen artikla.

Kirjan esipuheessa tosin todetaan, että täydellinen sopimusteksti useimmiten voidaan löytää lyhennelmän loppuun merkityn lähdeviitan (Keesing's Contemporary Archives julkaisuun viittaavan) perusteella; mutta voimme kysyä, kuinka moni ulkolainen lehtimies ja kuinka moni sellainen tutkija, jolle Suomen ja Neuvostoliiton suhteet ovat vain omaa tutkimusaluetta sivuavia, vaivautuu etsimään käsiinsä täydellisen sopimustekstin, kun lyhennelmän päällekirjoitus kuuluu: »The main provisions of the treaty are given below». Ellei näillä journalisteilla ja tutkijoilla — joiden tieto ja tiedottaminen vielä ovat vuorovaikutuksessa — olisi niin suurta valtaa avainasemastaan johtuen ja ellei tässä joukossa aika ajoin ilmenisi jopa yrityksiä poistaa tietty eurooppalainen puolueeton valtio pois maailmankartalta, asia ei olisi vakava. Suomen kysymyksiin perehtyneelle tutkijalle tällaisista virheistä on itse asiassa vain hyötyä: ne lujittavat epäilyksen vahvaa panssaria.